

Inleiding op de lezing:

In deze herfsttijd lezen we verhalen uit het bijbelboek Genesis.

Na de verhalen over Jakob zijn we nu beland bij de verhalen over Jozef:

Jozef en zijn broers,

Jozef in de put, Jozef in Egypte -

en vandaag: Jozef in het huis van Potifar, Jozef met de vrouw van Potifar...

En: Jozef in de gevangenis...

Een verhaal over macht, onmacht,

keuzes, goed, kwaad, misbruik van macht, geweld –

over waarheid en leugen, eerlijkheid en trouw,

over allemaal van die dingen,

waar ook wij altijd weer mee van doen hebben,

en over nog veel meer...

Het verhaal van deze dag

raakt aan veel in onze wereld...

Lezing: Genesis 39 (uit de Naardense Bijbel)

WOORDEN VAN UITLEG

Gemeente van Jezus Christus,

de afgelopen week

heb ik heel wat voorbijzien komen

aan beeld en

tekst

bij dit verhaal...

In de wereld van de schilderkunst

kom je de vrouw van Potifar veelal tegen

liggend op bed of divan

en half of geheel ontbloot,

daarbij een jonge onbedorven Jozef,

wegvluchtend, wegstarend of de ogen ten hemel slaand...

In de wereld van de teksten

over dit verhaal wordt de vrouw van Potifar

met woorden geschilderd als

‘hangend op de bank, honingzoete stem,

haren die voor haar ogen glijden, haar mooiste slofjes aan,

hoofd een beetje scheef, haar liefste glimlach,

‘kom bij me liggen’, kreunt ze herhaaldelijk tegen Jozef,

en ze denkt ‘ik wil mijn zin hebben’, ze wil hem erin luizen -

en dus zie je haar met haar voetjes stampend

op de grond als ze haar zin niet krijgt.

En in één van de tijdschriften bij het leesrooster,

één van mijn lijfbladen, zeg maar,

zag ik zelfs een plaatje van een vrouw

met heel lange nagels zichzelf uitstrekkend,

in haar poging die jonge man in haar klauwen te krijgen...

Men heeft zich uitgeleefd...
En je ontmoet een vrouwbeeld dat
niet noodzakelijkerwijs in dit verhaal van Genesis zit.
Ik had af en toe de idee
dat ik mij meer bewoog in de gedachten
over vrouwen
van het Groningse Vindicat
of in de kleedkamerpraat van de
Amerikaanse presidentskandidaat Donald Trump.

Maar wat is nu eigenlijk de verleiding voor Jozef?

Om daar zicht op te krijgen
kunnen we toch het beste bij de tekst zelf te rade gaan...

Een tekst die,
zoals zoveel teksten in Genesis,
kunstig is opgebouwd...

In het middenstuk
ontmoeten we Jozef in het huis
van Potifar.
Daaromheen,
begin- en eindverzen,
zien we Jozef in de diepste diepte...
In de put beland en er weer uit getrokken,
op transport gesteld naar Egypte,
naar dát land, diensthuis, huis van de dood,
daalt hij af, verkocht, verhandeld als slaaf, hij gaat van hand tot hand:
zijn lijf, zijn leven – het is niet meer van hemzelf...
En aan het eind zien we hem in de gevangenis,
de kerker, onder de grond vermoedelijk,
het huis met de kooi, zegt
onze vertaling...

En het bijzondere is
dat juist in dat begin- en eindstukje,
in het verhaal over die diepste diepte
de Naam van de Ene klinkt.
Dat we juist daar die Naam horen, die Naam die betekent
Ik ben, Ik ben erbij, nabij ben ik...
Nabij in de diepte,
als mensen niet verder kunnen, vastzitten, vastlopen...
Partij kiezend voor mensen in de duisternis...

Als Jozef de mantel is afgerukt, tot twee keer toe,
horen we
hoe als het ware
de Eeuwige hem als een mantel omgeeft,
zoals we ook in het lied na de preek zullen zingen,
en Jozef moed vindt om op te staan, door te gaan...

Pasen in Egypte...

(...)

En dan horen we hoe het Jozef goed gaat,
heel goed, gezegend is hij...

Maar ja,
wat is dat,
gezegend zijn?

Een vraag die heel Genesis door speelt...

Potifar laat alles achter in de hand van Jozef.

Alles wordt hem toevertrouwd.

Alles?

Bijna alles...

Potifar bemoeit zich slechts nog
met het brood dat hij eet...

Brood en bed zijn
van hem...

Jozef krijgt veel verantwoordelijkheid,
en veel macht -
in vrijheid kan hij zich bewegen,
alle ruimte is er..

En in het middenstuk van de tekst
is het de vraag wat Jozef
daarmee doet,
met die verantwoordelijkheid,
en met die macht...

Als de vrouw van Potifar hem vraagt,
of misschien eerder beveelt,
het zijn geen gelijke machtsverhoudingen,
om met haar te slapen,
dan speelt hier voor Jozef wellicht vooral de verleiding van
de absolute macht, alles bij jou, denken dat je alles
kunt zeggen en alles kunt doen,
dat er geen grenzen zijn aan macht en groei.

In de wereldgeschiedenis en in de bijbelse verhalen horen we wel vaker dat de macht gegrepen
wordt door te slapen met de echtgenote van de machthebber.

Een paar verhalen terug hoorden we hoe Ruben
sliiep met een bijvrouw van zijn vader Jakob
en zo zijn positie in het huis van zijn
vader zeker wilde stellen...

De arrogantie van de macht...

De grenzeloze arrogantie van wie dingen naar de macht...

Hoe ga je om met wat jou is toevertrouwd...

Jozef staat voor de keus

of hij zijn positie gebruiken zal om er zelf beter van te worden,
om zichzelf te verrijken, zichzelf te verheffen - of niet...

Grijpen en graaien...

Of niet...

Jozef zoekt wat het betekent
om mens van God
te zijn...

Over integriteit gaat het...

Het lijkt zo wel op het verhaal
van de verzoeking van Jezus in de woestijn:
van alles wordt Jezus op een
presenteerblaadje
aangeboden,
maar hij zegt nee tegen absolute
macht en heerschappij en ja
tegen dienen, eerlijkheid, verantwoordelijkheid,
trouw en vertrouwen...

Trouw blijven aan je roeping...

(...)

En als Jozef een andere keus maakt
dan de vrouw van Potifar
hem aanreikt,
begint het spel, het politieke spel, met taal
en woorden...

Ze spreekt van
die dienaar die jij (Potifar) voor ons hebt laten komen.
Wat verdraait veel lijkt op het
de vrouw die Gij mij gegeven hebt,
door Adam gezegd tegen de Eeuwige,
in de paradijsstuin...
Schuld wordt
afgeschoven, verantwoordelijkheid ontweken...
Zaken worden omgedraaid,
vals getuigenis gesproken...

(...)

En ineens, als uit het niets,
wordt Jozef ook niet meer bij zijn naam genoemd,
maar aangeduid als die Hebreëer...
En is de tekst ook hier verrassend actueel,
want hoe vaak horen we niet
hier en nu
over vreemdelingen en vluchtelingen spreken
als mensen die toch allemaal hun handen niet thuis kunnen houden
en duidelijk onze normen en waarden niet kennen...
En blijkt tolerantie flinterdun...

(...)

De herfst is de tijd van de grote Joodse feesten.
Komende week wordt Simchat Tora
gevierd, Vreugde der wet...

We zongen daarom uit psalm 119,
over de mens die haar/zijn weg zoekt
met de wet, de Tien Woorden, de wegwijzers van
de Eeuwige in de hand...
Een licht op je pad,
een lamp voor je voet...
In het verhaal van Jozef
zie je zo iemand, die met de woorden van God in het hart,
zijn weg door het leven zoekt,
zijn weg zoekt in de vragen van goed en kwaad...

Misschien heb je ook niet zoveel meer
in handen dan dat...

(...)
En Jozef belandt
na dit doolhof
als in een bijbels ganzenbord
in de gevangenis...
Potifar blijkt weinig ruggengraat te hebben,
doet niet aan wederhoor,
gooit Jozef zonder proces in het gevang.
Veroordeeld zonder gehoord te zijn...
Hij is niet de enige...

En daar klinkt opnieuw
dat bijbelse refrein dat de Heer, de Ene bij hem komt...
Hij zoekt hem op in de diepte...

En dan staat er zo mooi:
de Ene buigt vriendschap naar hem toe...

Het lijkt op een psalm, las ik ergens,
waarin gezongen wordt:
De Heer is met mij,
wat kan een mens mij doen?

Heel veel kunnen mensen elkaar aandoen, denk ik dan...
Dat hoor je in dit verhaal en in zoveel verhalen van toen en daar en hier en nu...
En dan toch dat refrein blijven zingen...
Over de Heer die met je is...

Dat moet iets met geloof en vertrouwen van doen hebben.
Amen.